

PORTRETI HISTORIK I SHOTË GALICËS

Sipas burimeve historike, qëndresa e sakrifica, si forma të rezistencës së gruas shqiptare në luftërat për liri e pavarësi, paraqiten në vazhdimësi që nga antika e deri në ditët e sotme.

Hulumtimi dhe studimi i kësaj çështjeje dhe, në veçanti i Shotë Galicës, paraqet vështirësi të shumta pikësëpari për shkak të mungesës së burimeve të dorës së parë. Andaj, shpeshherë duhet mbështetur në dëshmitarët dhe në shtypin e kohës, në traditën popullore dhe në literaturë.

Pa pretendime që të trajtohet në mënyrë analitike figura e kësaj gruaje të madhe – Shotë Galicës, në për-vijime të shkurtëra do të paraqesim portretin e saj historik. Shotë Galica doli nga një familje që ishte e lidhur ngushtë me idenë e çlirimit kombëtar dhe jetësimin e saj. Një mjedis i tillë, në kohën kur mungonin format e edukimit të organizuar dhe roli edukues i familjes, ishte vendimtar për brezat, ndikoi dukshëm në vetë formimin e Shotës. Tek ajo herët vërehet zgjuarësia dhe interesi për t'u njohur me ngjarjet e kohës, të cilat kishin të bënin me fatin e popullit të saj. Për këtë, ndikim të madh pati edhe oda, vatër ku ngrohnin idetë dhe veprimtaria e lëvizjes shqiptare.

Tek Shota herët thadrohet dashuria ndaj popullit të saj dhe lind dëshira për të vepruar drejtpërdrejt për çli-

rimin e tij nga regjimi serb. Ajo ishte ndër gratë e pakëta të asaj kohe që shihte furtunën tragjike që e kaplonte popullin dhe vendin. Katrahurat që i përjetonte populli shqiptar, si dhe martesë me Azemin, ishin vendimtare që Shota me tërë qenien të vendoste, të sakrifikohej dhe t'i u qëndronte besnike idealeve të çështjes kombëtare dhe burrit të saj.

E bindur se kësaj gjendjeje duhet t'i jepej fund, ajo iu bashkua çetave të lirisë dhe, e lidhur me këtë lëvizje, më shumë me idenë e saj, u bë njëra ndër bartëset dhe figurat e dalluara të qëndresës kombëtare. Ajo e kuptoi me kohë se për t'i realizuar aspiratat e çështjes kombëtare popullit i duheshin njerëz të dijshtëm, sepse, siç thoshte, *“jeta pa dije është si lufta pa armë”*. Andaj, kur luftëtarët preheshin gjatë dimrit 1922-1923 dhe, njëkohësisht, mësonin shkrim-lexim në shkollën e Golajt të Hasit, edhe vetë Shota mësoi shkronjat e alfabetit të gjuhës së përndjekur dhe të shlyer nga jeta e koha nga ana e pushtuesit serb.

Në kushtet e terrorit të tërbuar serb në Drenicë Shota punoi me vendosmëri me Igballë Prishtinën në mbajtjen e lidhjeve midis Drenicës e Mitrovicës. Detyrat që i merrnin mbi vete i kryenin me vigjilencë, guxim e gjakftohtësi të rrallë. Kjo lidhje e ngushtë e këtyre dy grave të një ideali, që vepruan në formë të ndryshme, paraqitet në vazhdimësi. Nën ndikimin e Komitetit për Mbrojtjen Kombëtare të Kosovës dhe organizimin e Igballë Prishtinës, u bë një nga demonstratat e para politike të grave shqiptare para përfaqë-

sive të huaja në Tiranë, ku u protestua kundër terrorit serb në Kosovë.

Të dhënat e kohës dëshmojnë se gratë e Drenicës jo vetëm që ishin aktive në luftë, sepse nuk jetuan jashtë ngjarjeve të kohës, por, sipas zakonit, sa herë që vendi ishte në rrezik, merrnin pjesë edhe në kuvende, ku merreshin vendime me rëndësi për mbrojtjen e vendit. Kështu, në bisedimet që u bënë në fshatin Polac midis Azem Galicës dhe përfaqësuesve serbë, morën pjesë edhe një grup grash të armatosura të organizuara nga Shota.

Në ngjarjet historike të periudhës 1912-1927, Shota sa ishte pjesëmarrëse, aq u bë edhe prijëtare e këtyre ngjarjeve, duke i dhënë kështu vulën e pashlyer kohës. Azemi dhe Shota vazhduan luftën pandërprerë, herë në shkallë më të gjerë e herë në formë çetash. Shota mori pjesë aktive në afro 60 aksione luftarake përkrah të shoqit. Mori pjesë në kryengritjet e vitit 1919 në Rrafshin e Dukagjinit, duke mbuluar posaçërisht tërheqjen e luftëtarëve afër Drinit të Bardhë goditi pandërprerë postat e xhandarmërisë (1919-1927), mori pjesë në aksionet luftarake të Zonës Neutrale të Junikut (1921-1923), gjithnjë duke u dalluar për shkathtësi luftarake, etj.

Në një rast, sipas shtypit të kohës, kur forcat serbe e rrethuan shtëpinë e Azemit në Galicë (korrik 1920) Shota luftoi përkrah nënës së Azemit, përderisa në ndihmë nuk u erdhën fshatarët dhe këto çanë rrethimin.

Kështu, këto dy gra përsëritën legjendën mesjetare të Sopotit.

Çetat e Azemit e të Shotës i kalonin shpesh muajt e dimrave të rëndë në Shqipëri, udhëtime këto që i bënë këmbë, duke kaluar rrugë të gjatë e me rreziqe. Të shumtën e rasteve Shota dhe Azemi vinin bashkë, por nganjëherë edhe veç.

Lidhja e Shotës me Azemin nuk ishte vetëm një raport midis burrit dhe gruas; ajo ishte një lidhje e fortë e dy njerëzve të një ideali. Shota ishte një bashkëpunëtorë e ngushtë e burrit të saj dhe për çdo gjë konsultohet me të. Por, pati edhe raste kur ajo mori edhe vendime vetjake për aksione të caktuara. Kështu, pa njohurinë e Azemit, në shenjë hakmarjeje për krimet e bëra ndaj fshatarëve të Drenicës, ajo bëri atentat dhe vrau naçellnikun e Mitrovicës.

Në aksionet që ndërmerrnin çetat e tyre që të dy ishin në gjendje të sakrifikoreshin për njëri-tjetrin. Kjo sakrificë u dëshmuar në betejën e fundit të Azemit, kur ky, pasi që e çau rrethimin dhe kuptoi se Shota nuk ishte në mesin e luftëtarëve të tjerë, në tentim për ta gjetur dhe shpëtuar, mori plagë vdekjeprurëse.

Pas vdekjes së Azemit, Shota vazhdoi rrugën e tij, duke u bërë e pavdekshme. Pas vdekjes së të shoqit ajo për një kohë qëndroi në Shkodër, duke e informuar Komitetin e Kosovës mbi gjendjen e Lëvizjes në Kosovë dhe kërkoi që rrethet qeveritare dhe opinioni shqiptar të shprehen kundër veprimeve dhe planeve anti-shqiptare të Beogradit.

Bashkë me Bajram Currin në vitin 1925 mori pjesë në luftimet në Has, Kukës e Lumë. Me sugjerimin e tij u kthye në Kosovë, ku vazhdoi luftën për liri kundër regjimit serb. Një ndër aksionet e saja ishte ai i Çikatovës, me ç'rast zuri rob komandantin dhe disa xhandarë të postës së Çikatovës.

Kontaktet e shpeshta e të vazhdueshme të Shotës me Hasan Prishtinën, Bajram Currin, Luigj Gurakuqin dhe njerëz të tjerë përparimtarë të kohës, ndikuan dukshëm në formimin dhe ngritjen e mëtejshme të Shotës, gjë që mundësoi t'i kuptonte më mirë rrjedhat politike të kohës. Ajo e kishte të qartë se formimi i një Shqipërie të pavarur e demokratike do të ishte faktor jetik për forcimin dhe realizimin e aspiratave për çlirimin e Kosovës. Për këtë, çetat e Azemit e të Shotës dhe lëvizja demokratike në Shqipëri gjetën tek njëra-tjetra një aleat reciprok.

Shota la edhe dëshmi të shkruara, siç është letra që flet për masakrat serbe në Kosovë, në të cilën, ndër të tjera, shkruan: *"Janë vra, djegë nga xhandarmëria serbe afër 300 burra e gra, pleq e fëmijë"*, për të vazhduar: *"12 gra me fëmijë janë djegë"*.

Do theksuar se gjatë veprimtarisë së saj Shota u ballafaqua paralelisht me dy çështje esenciale, atë të botëkuptimeve patriarkale për gruan dhe të luftës për çlirimin kombëtar. Në çdo mjedis të grave ajo i shfrytëzoi bisedat për t'i gjallëruar ndjenjat patriotike. Me shembullin e vet ndikoi në ngritjen e moralit tek gratë që t'u qëndrojnë bëmave të jetës nën okupim, bëri

thirrje për qëndresë të vazhdueshme, kundërshtoi propagandaën e armikut që mbillte përçarje, mbledhi ndihma për Kosovën, shpërndau gazetën "*Populli*", i lexoi me zë dhe i komentoi artikujt, duke i sqaruar proceset shoqërore e politike dhe theksoi nevojën për bashkim dhe besim në forcat e popullit.

Kushtet dhe rrethanat që u krijuan në Kosovë nga regjimi serb e detyruan Shotën që së bashku me disa luftëtarë e fëmijë jetimë të kthehej në Shqipëri, me shpresë se në pranverë përsëri do ta vazhdonte luftën për liri.

Dymbëdhjetë vjet jetë mali të luftës për liri, vrasja e Azemit dhe e trimave të tjerë, dhembja për Kosovën e robëruar, për fëmijët jetimë, plaga që mori në luftën e fundit e që nuk po i shërohej, e lodhën mjaft në trup e në shpirt. E larguar nga jeta e malit, nën presionin e pushtetit të Zogut, e izoluar nga rrethi dhe në kushte të vështira ekonomike, Shota nuk u rrënua moralisht, por me tërë qenien e saj iu përkushtua edukimit në frymën e traditës kombëtare të fëmijëve që i mori nga Kosova.

Dëshmitarët e kohëve që rodhën në trevën e Kosovës theksojnë se ajo i përjetoi rrjedhat historike të fillimit të shekullit XX, duke lënë në to edhe një pjesë të vetes. Gjithnjë e pathyeshme dhe e qëndrueshme, e guximshme dhe ballëlartë, e sëmurë dhe e vetëdijshme se si individ nuk mund t'i ndërronte rrjedhat e kohës, ditët e fundit të jetës së saj të bujshme i kaloi kryesisht në Fushë-Krujë.

Në histori, publicistikë e në monografi me pretendime shkencore na paraqitet si legjendë.

Mendojmë se qëndresa e Shotës ishte shprehje adekuate e vetëdijes nacionale, që është e lidhur ngushtë me institucionin e natyrshëm të vetëmbrojtjes. Figura dhe qëndresa e saj ishte një realitet tragjik i kohës në të cilën jetoi. Vetëflijimi i saj ngriti lart figurën e gruas shqiptare. Në të vërtetë, Shota ishte pushka, protesta dhe britma e Kosovës së robëruar.

